NN 141/2020 (18.12.2020.), Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030.

HRVATSKI SABOR

2728

Na temelju članka 11. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 123/17.) Hrvatski sabor na sjednici 15. prosinca 2020. donio je

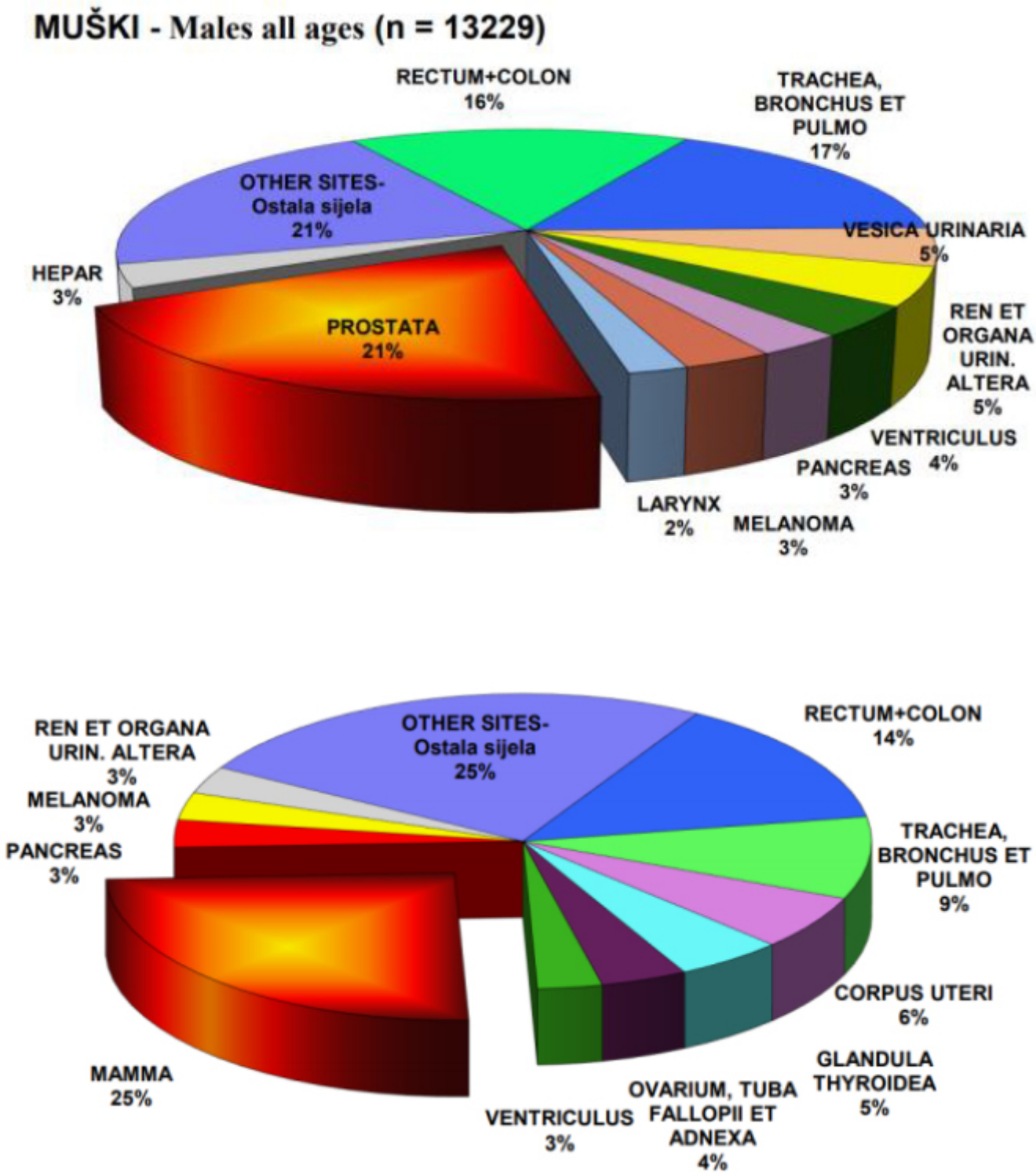
NACIONALNI STRATEŠKI OKVIR
PROTIV RAKA DO 2030.

1. PREDGOVOR

A. TERET RAKA

Broj oboljelih od raka u svijetu i Republici Hrvatskoj u stalnom je porastu. Svjetska zdravstvena organizacija (u daljnjem tekstu: SZO) predviđa da će broj novooboljelih u svijetu porasti s 18 milijuna u 2018. na 29,5 milijuna godišnje u 2040. godini, dok će broj umrlih porasti s 9,5 na 16,4 milijuna godišnje. Nažalost, rak je vodeći javnozdravstveni problem u Republici Hrvatskoj. U posljednjih 15 godina godišnje se u prosjeku dijagnosticira 12.000 slučajeva invazivnog raka kod muškaraca te 10.350 kod žena. Prema zadnjim službenim podacima Registra za rak Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u Republici Hrvatskoj za 2017. godinu, potvrđeno je 24.385 slučajeva malignih bolesti (13.229 kod muškaraca i 11.156 kod žena) odnosno gruba stopa incidencije iznosila je 591,2/100.000; 664,7/100.000 za muškarce i 522,7/100.000 za žene.

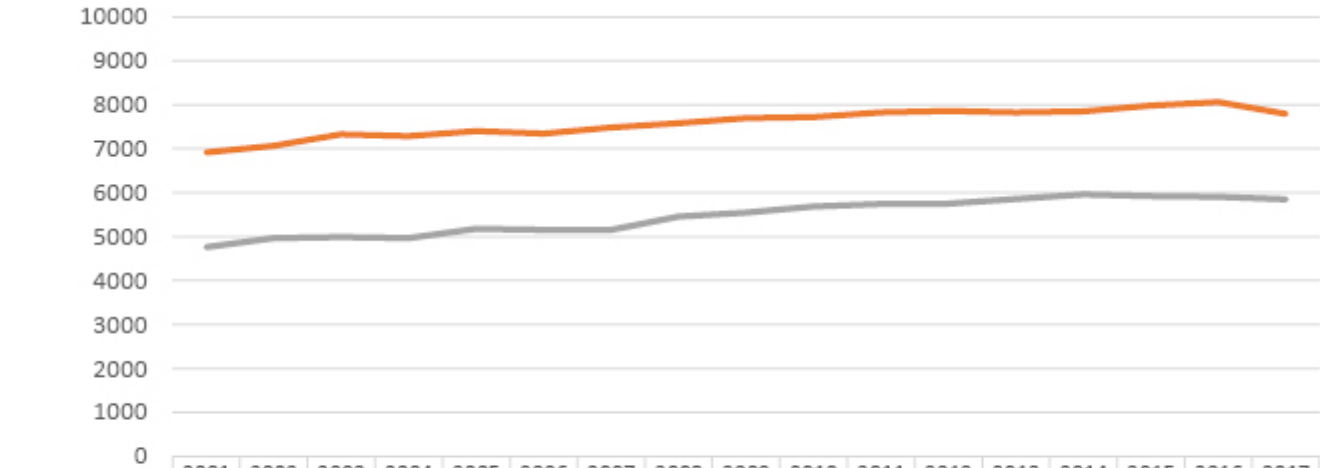
Očekuje se da će broj slučajeva raka u Republici Hrvatskoj rasti, jednako kao i u svijetu, prvenstveno zbog starenja stanovništva. U razdoblju od 2001. do 2017. godine prosječan broj oboljelih rastao je za 1 % u usporedbi s prethodnom godinom, a dobno standardizirane stope incidencije (prema popisu stanovnika iz 2011. godine) u Republici Hrvatskoj pokazuju da incidencija raste neovisno o starenju stanovništva. Prosječna dobno standardizirana stopa incidencije u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2001. do 2017. godine porasla je za 0,9 % godišnje kod žena i za 0,3 % kod muškaraca; ukupno vidimo statistički značajan porast od 0,6 % godišnje. Najčešći oblik raka kod muškaraca je, od 2016. godine, rak prostate (do tada je to bio rak pluća), dok je kod žena najčešći rak dojke. Pet najčešćih sijela odgovorno je za više od polovice svih slučajeva raka kod oba spola.

Slika 1 – Incidencija malignih bolesti, udio najčešćih sijela raka prema spolu, 2017.

Maligne bolesti drugi su najčešći uzrok smrtnosti (nakon kardiovaskularnih bolesti) i odgovorne su za 27 % smrtnih slučajeva u Republici Hrvatskoj u 2018. godini. Vodeći su uzrok smrtnosti kod osoba mlađih od 65 godina te su odgovorne za 50 % smrtnih slučajeva kod žena i 35 % kod muškaraca. Prema zadnjim službenim podacima za Republiku Hrvatsku u 2018. godini ukupan broj umrlih od invazivnog raka (ne uključujući nemelanomske tumore kože) iznosio je 13.809 (stopa 330,7/100.000), od kojih 8.049 muškaraca (stopa 407,5/100.000) i 5.760 žena (stopa 272,6/100.000).

Kod muškaraca najčešći uzrok smrtnosti bili su rak pluća (2.097), rak debelog crijeva (1.321) i rak prostate (772), a kod žena rak debelog crijeva (919), rak pluća (860) i rak dojke (789). Udio stanovništva koji umire od raka, uza sve uzroke smrtnosti, u stalnom je porastu. Sredinom 1990-ih rak je bio uzrok oko 20 % svih smrtnih slučajeva, a taj je postotak narastao na preko 25 % u posljednjih 10 godina. Iako je udio malignih bolesti u ukupnoj stopi smrtnosti u porastu, standardizirana stopa smrtnosti od raka je u padu. U većini europskih zemalja taj je pad veći nego u Republici Hrvatskoj. Od 2001. do 2017. godine vidljiv je statistički značajan pad dobno standardizirane (E) stope smrtnosti od 0,3 % godišnje; kod žena je trend nepromijenjen, dok je kod muškaraca vidljiv godišnji pad od 0,7 %.

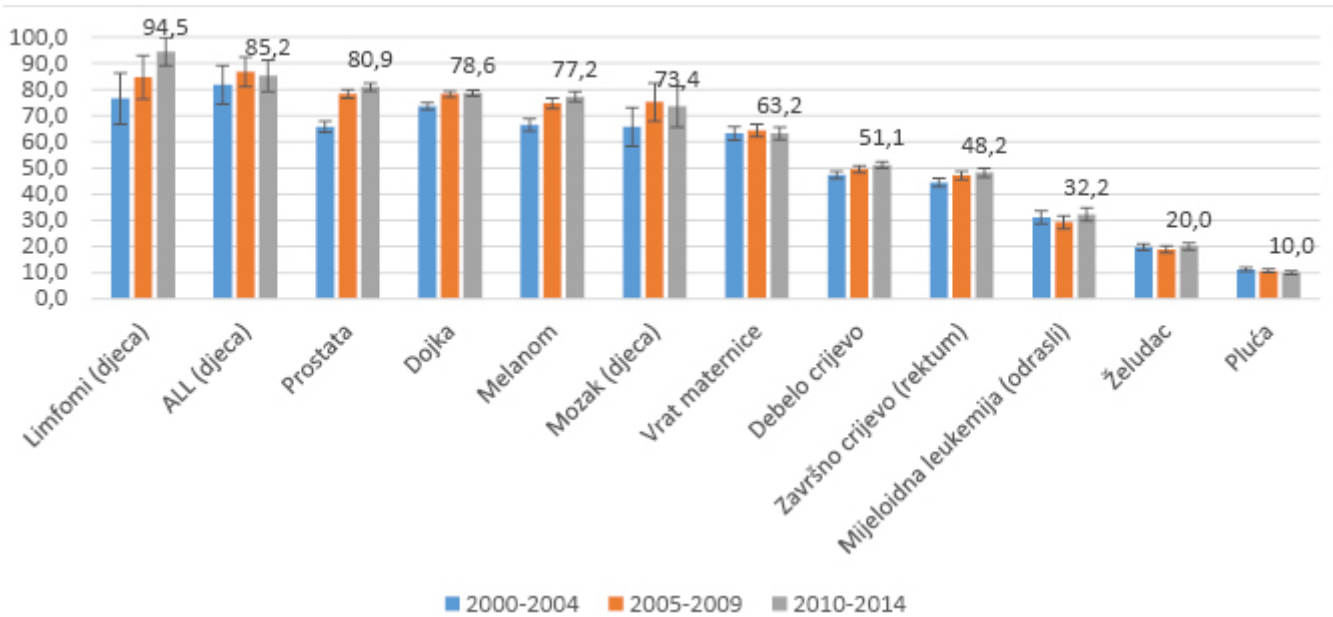

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
muškarci	6916	7062	7330	7290	7403	7342	7481	7580	7698	7717	7826	7856	7822	7854	7978	8061	7789
žene	4761	4969	4993	4962	5180	5153	5150	5453	5547	5681	5743	5750	5853	5960	5918	5908	5849
ukupno	11677	12031	12323	12252	12583	12495	12631	13033	13245	13398	13569	13606	13675	13814	13896	13969	13638

Slika 2 – *Broj* smrtnih slučajeva uzrokovanih rakom prema spolu, Hrvatska, 2001. – 2017.

Stopa preživljavanja za većinu vrsta raka je u porastu, no postoje značajne razlike s obzirom na sijelo raka. U međunarodnoj studiji o preživljavanju raka CONCORD-3 objavljeni su podaci hrvatskog Registra za rak o petogodišnjem preživljavanju oboljelih od nekih vrsta raka za razdoblje između 2000. i 2014. godine.

U ovo su istraživanje uključeni podaci za više od 220.000 osoba kojima je dijagnosticirana maligna bolest u Republici Hrvatskoj u navedenom razdoblju, za 15 sijela raka kod odraslih i tri sijela raka kod djece. Podaci o preživljavanju prema sijelu pokazuju da se Republika Hrvatska nalazi pri dnu zemalja Europske unije uključenih u istraživanje, s boljim stopama preživljavanja kod djece. Vidljiv je napredak u stopama preživljavanja, no nažalost, stope preživljavanja od raka u drugim europskim zemljama rastu brže nego u Republici Hrvatskoj.

Slika 3 – Petogodišnje preživljavanje od raka za najčešća sijela u Republici Hrvatskoj, za pacijente kojima je rak dijagnosticiran između 2000. i 2014.; oznaka pokazuje preživljavanje među pacijentima kojima je rak dijagnosticiran između 2010. i 2014.

Od 30 europskih zemalja obuhvaćenih istraživanjem, Republika Hrvatska se nalazi među pet zemalja s najlošijim preživljavanjem za rak pluća (10 %), prostate (81 %), želuca (20 %), debelog crijeva (kolon 51 %, rektum 48 %) i mijeloidnu leukemiju u odraslih (32 %). Pozitivna je činjenica da su rezultati preživljavanja u dječjoj dobi (limfomi 95 %, tumori mozga 73 % i akutna limfoblastična leukemija 85 %) usporedivi s rezultatima preživljavanja u razvijenim europskim zemljama. Za druga česta sijela raka u Republici Hrvatskoj poput raka dojke (79 %), melanoma kože (77 %) i raka vrata maternice (63 %) također smo pri samom začelju.

B. DRUŠTVENI ASPEKTI RAKA

Nažalost, svaki treći stanovnik Republike Hrvatske oboljet će od raka. Svake godine dijagnosticira se više od 24.000 novooboljelih. Procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj živi 170.000 osoba koje su bolovale ili boluju od raka. Naravno da te osobe ne žive same, već imaju bližu ili dalju obitelj. Uzimajući u obzir da prosječna proširena obitelj ima najmanje 4 do 5 članova, lako dolazimo do broja od 850.000 hrvatskih građana čiji su svakodnevni životi izravno ili neizravno pogođeni rakom, što čini gotovo 20 % našeg društva.

Suvremena onkologija svakodnevno donosi sve veću uspješnost u onkološkom liječenju, uz rast udjela izliječenih pacijenta. Stoga imamo dva paralelna procesa u onkologiji:

– dijagnosticiranje raka, zahtjevno liječenje, patnju pacijenta, njegove obitelji i društva, bol, smrt, gubitak itd.

– izlječenje, reintegraciju, rehabilitaciju, odnose u obitelji i zajednici, pravo na rad, pravo na dostojanstven život itd.

Uzimajući u obzir navedene podatke, specifičnu povijesnu i emocionalnu istinu o raku i činjenicu da pogađa gotovo sve hrvatske obitelji, rak je javnozdravstveni i društveni problem. Čak i mala poboljšanja kad je u pitanju ovaj važan javnozdravstveni problem donijet će boljitak velikom broju hrvatskih građana. Na samom početku, najbitniji korak je osigurati da se rak u javnosti ne doživljava kao stigma i mit koji se događa nekom drugom. Rak može pogoditi svakog od nas. Nedostatno poznavanje činjenica o raku i povijesno određen strah od umiranja zbog raka rezultiraju bijegom od razmišljanja i razgovora o raku, odbijanjem pravodobnih preventivnih pregleda, kao i odgađanjem rješavanja uočenih zdravstvenih problema. Prihvaćanjem raka kao moguće dijagnoze, svaki građanin postaje otvoren za učenje o preventivnim mjerama, programima ranog otkrivanja (probir), kao i utvrđivanju, na razini društva, optimalnih načina liječenja, opće onkološke skrbi, inicijativa za pružanje podrške oboljelima i njihovim obiteljima, rehabilitaciji, reintegraciji i palijativnoj skrbi.

Rak je nažalost dio naše svakodnevice, ugrađen u svaku poru našeg društva. Optimalnom i dosljednom primjenom Nacionalnog strateškog okvira protiv raka do 2030. (u daljnjem tekstu: Nacionalni strateški okvir) možemo značajno umanjiti negativne aspekte raka na nacionalno javno zdravlje, poboljšati ukupni zdravstveni status i izgraditi sretnije društvo za generacije koje dolaze.

C. GOSPODARSKE POSLJEDICE RAKA

Na gospodarske posljedice raka i njegova razvoja tijekom vremena utječe kombinacija različitih parametara, a većinom predstavlja odraz kretanja incidencije i smrtnosti raka. Tako se, primjerice, zbog rastuće incidencije povećavaju troškovi dijagnostike i liječenja, dok smanjena smrtnost radno sposobnih pacijenata umanjuje gubitke u proizvodnji. Udio smrtnih slučajeva uzrokovanih rakom u ukupnom broju smrtnih slučajeva najviši je u gospodarski aktivnim dobnim skupinama. Osim epidemioloških parametara i njegova izravnog utjecaja, financijski teret raka tijekom vremena je i rezultat napredaka u liječenju raka. Primjerice, uvođenje novih metoda dijagnostičkog snimanja i novih načina liječenja na složen način utječe na zdravstvene troškove, što uključuje i inovacije koje povećavaju odnosno smanjuju troškove. U borbi protiv raka od najveće je važnosti iskoristiti sva sredstva i znanje kojima Republika Hrvatska raspolaže. Stoga je potrebno aktivno poticati i ostvariti kvalitetnu suradnju javnog i privatnog sektora kako bi se oboljelima od raka omogućila najviša dostupna razina liječenja.

Zdravstveni izdaci za liječenje raka u Europi porasli su s 74 EUR po stanovniku u 1995. godini na 164 EUR po stanovniku u 2014. godini, što predstavlja rast od 121 %. Uzimajući u obzir inflaciju, zdravstveni izdaci u 1995. iznosili su 105 EUR po stanovniku, što predstavlja rast od 56 % od 1995. do 2014. godine. Tijekom istog razdoblja incidencija raka porasla je za oko 30 %. Stoga bi samo povećanje broja novooboljelih moglo biti jedno od objašnjenja zabilježenih promjena u ukupnim zdravstvenim izdacima. Drugi čimbenici koji bi mogli objasniti rast troškova u ovom razdoblju su uvođenje programa za rano otkrivanje nekoliko vrsta raka i mjere primarne prevencije (npr. cijepljenje protiv HPV-a), nove skupe metode liječenja raka (npr. ciljana terapija i imunoterapija) koje omogućavaju liječenje većeg broja pacijenta te nova, skuplja medicinska oprema za dijagnostiku i liječenje (npr. pozitronska emisijska tomografija/kompjutorizirana tomografij (u daljnjem tekstu: PET/CT) i linearni akceleratori).

U Republici Hrvatskoj su izdaci po stanovniku prilagođeni prema kupovnoj moći (u daljnjem tekstu: PKM) porasli s 31 EUR u 1995. godini na 80 EUR u 2014. godini, dok se udio izdataka za liječenje raka u ukupnim zdravstvenim izdacima nije promijenio (6,9 % u 1995. i 2014.) U razdoblju od 1995. do 2014. godine zabilježene su velike razlike među državama u zdravstvenim troškovima za liječenje raka. U 2014. godini najveći izdaci po stanovniku zabilježeni su u Luksemburgu, 311 EUR u 2014. godini, kojeg slijede srednjoeuropske i zapadnoeuropske države s više od 200 EUR. U državama južne Europe (osim u Portugalu i Republici Hrvatskoj) izdaci po stanovniku iznosili su između 155 i 100 EUR, dok su u državama uz istočnu granicu Europske unije (osim Slovačke) izdaci bili niži od 100 EUR. Rumunjska je imala najmanje izdataka, 53 EUR, šest puta manje od Luksemburga.

U svim državama sve veći udio u ukupnim troškovima liječenja raka odlazi na onkološke lijekove. U Europskoj uniji taj je udio porastao s 12 % u 2005. godini na 20 % u 2010., odnosno 23 % u 2014. U Republici Hrvatskoj udio je porastao s 13 % u 2005. na 22 % u 2010., odnosno 31 % u 2014. godini. Međutim, moguće je da su podaci za 2010. i 2014. previsoki jer je u

2009. uvedena obvezna primjena povjerljivih sporazuma o plasiranju na tržište u svrhu kontrole ukupnih izdataka za inovativne onkološke lijekove. Relativni teret raka s vremenom se povećava, dok je potrošnja na onkološku skrb ostala relativno stabilna. Povećanje izdataka za onkološke lijekove uravnoteženo je smanjenjem troškova bolničkog liječenja. Na kraju, teret raka izražen prema smrtnosti i stopi izgubljenih godina života zbog bolesti (skraćeno: DALY) daleko je viši od izdataka za onkološku skrb.

2. SAŽETAK

Rak je vodeći javnozdravstveni problem u Republici Hrvatskoj, i nažalost, svaki treći stanovnik Republike Hrvatske oboljet će od raka tijekom svog života. Prema zadnjim službenim podacima Registra za rak za 2017. godinu, u Republici Hrvatskoj je zabilježeno 24.385 novih slučajeva malignih bolesti (13.229 kod muškaraca i 11.156 kod žena), odnosno stopa incidencije iznosila je 591,2/100.000 (664,7/100.000 za muškarce i 522,7/100.000 za žene). Procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj živi 170.000 osoba koje su bolovale ili boluju od raka. Naravno da te osobe ne žive same, već imaju bližu ili dalju obitelj. Uzimajući u obzir da prosječna proširena obitelj ima najmanje 4 do 5 članova, lako dolazimo do broja od 850.000 hrvatskih građana čiji su svakodnevni životi izravno ili neizravno pogođeni rakom, što čini gotovo 20 % našeg društva.

Rak je drugi najčešći uzrok smrtnosti (nakon kardiovaskularnih bolesti) i odgovoran je za 27 % smrtnih slučajeva u Republici Hrvatskoj u 2018. godini. Vodeći je uzrok smrtnosti kod osoba mlađih od 65 godina te odgovoran za 50 % smrtnih slučajeva kod žena i 35 % kod muškaraca. Podaci o preživljavanju prema sijelu pokazuju da se Republika Hrvatska nalazi na dnu ljestvice država Europske unije, među pet država s najgorom stopom preživljavanja, osim kod djece, kod kojih su stope preživljavanja usporedive sa stopama u Europskoj uniji. Vidljiv je napredak u stopama preživljavanja, no nažalost, stope preživljavanja od raka u drugim europskim zemljama rastu brže nego u Republici Hrvatskoj. Najvjerojatniji su razlozi takvog nepovoljnog onkološkog ishoda u Republici Hrvatskoj multifaktorski i uključuju veliku izloženost štetnim utjecajima (ponajviše pušenje i pretilost), nedostatak kvalitetnih programa primarne prevencije, slabu zdravstvenu prosvijećenost i nedostatne programe rane detekcije raka, kasniju dijagnozu, višu zastupljenost smrtonosnijih oblika raka, slabiju dostupnost kvalitetne onkološke skrbi, nedostatak radioterapijske i druge skupe i sofisticirane opreme, nedostatak istinske multidisciplinarnosti u onkologiji, nedostatak kvalitetnih baza onkoloških podataka i kontrole kvalitete i u konačnici, nedovoljno ulaganje u sve aspekte onkologije, od edukacije, preko znanosti do liječenja i suportivno simptomatske skrbi za onkološke pacijente.

Najčešći oblik raka kod muškaraca je rak pluća, dok je kod žena rak dojke. Također možemo očekivati da će u skoroj budućnosti rak prostate postati najčešći oblik raka kod muškaraca. Pet najčešćih sijela odgovorno je za više od polovice svih slučajeva raka kod oba spola.

Suvremena onkologija svakodnevno donosi sve veću uspješnost u onkološkom liječenju, uz rast udjela izliječenih pacijenta. Stoga je potrebno razmotriti dva paralelna procesa:

(1) dijagnostiku, zahtjevno liječenje, patnju pacijenta, njegove obitelji i društva, bol, smrt, gubitak itd.

(2) izlječenje, reintegraciju, rehabilitaciju, odnose u obitelji i zajednici, pravo na rad, pravo na dostojanstven život.

Zanimljivo je da je tijekom zadnjih 20 godina, usprkos očitom povećanju tereta raka, udio izdataka namijenjenih liječenju raka u ukupnim zdravstvenim izdacima ostao konstantan, kako u Europi tako i u Republici Hrvatskoj (6,9 %). Iako su apsolutni i relativni izdaci za onkološke lijekove tijekom tog razdoblja porasli, smanjeni su ostali troškovi, što je dovelo do ujednačenosti ulaganja bez obzira na povećanu incidenciju raka uzrokovanu starenjem stanovništva.

Uzimajući u obzir sve gore navedeno, donesena je odluka o izradi sveobuhvatnog i multifunkcionalnog Nacionalnog strateškog okvira. U tu je svrhu okupljeno 135 dionika organiziranih u 21 radnu skupinu. Nakon tri godine konzultacija, istraživanja i rasprava, izrađen je Nacionalni strateški okvir koji sadrži 12 poglavlja, 143 cilja i podcilja i što je najvažnije 302 mjere/aktivnosti koje će omogućiti onkološkoj zajednici protiv raka u Republici Hrvatskoj da ishod liječenja oboljelih od raka dovede na razinu iznad europskog prosjeka.

Nacionalni strateški okvir razvijen je u skladu s važećim smjernicama SZO-a i Europske unije te je provedena stručna i javna rasprava u zemlji, kao i konzultacije s inozemnim konzultantima. Ekonomska analiza napravljena je u suradnji s inozemnim stručnjacima radi osiguravanja kritičke ocjene i određivanja prioritetnih aktivnosti na temelju njihovih financijskih učinaka. Nacionalni strateški okvir temelji se i na Programu Vlade Republike Hrvatske 2020. – 2024.

Strateški cilj Nacionalnog strateškog okvira je poboljšanje zdravlja građana tijekom cijeloga života, smanjenje pojavnosti i smrtnosti od raka te produljenje i povećanje kvalitete života oboljelih od raka u Republici Hrvatskoj na razinu zapadnoeuropskih zemalja.

3. PRIMARNA PREVENCIJA

UVOD